CZU: 94(478)″1944/1947″ **https://doi.org/10.59295/sum10(220)2025_07**

PROPAGANDĂ ȘI REALITATE SOCIALĂ ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ (1944-1947): O ANALIZĂ DOCUMENTARĂ

Daniela ȘEREMET,
Universitatea de Stat din Moldova

Articolul analizează discursul propagandistic sovietic din RSS Moldovenească în anii imediat postbelici (1944-1947), pe baza unor surse de arhivă păstrate la Agenția Națională a Arhivelor. Studiul aplică o grilă de analiză tematică referitoare la patru documente reprezentative: un raport al Comitetului Raional Cahul, un raport al Secției de Propagandă și Agitație a CC al PC(b)M, Planul de colectare a pâinii din 1946 și un raport de activitate la nivel republican. Rezultatele evidențiază trei direcții majore: unitatea discursului propagandistic, diversitatea instrumentelor de mobilizare și contradicția structurală dintre mesajul oficial și realitatea socială. Mitingurile și prelegerile difuzau teme ideologice standardizate, planurile economice justificau politici coercitive, iar rapoartele statistice instituționalizau propaganda ca practică birocratică. Propaganda nu era un fenomen secundar, ci un mecanism esențial al guvernării sovietice, menit să legitimeze regimul și să modeleze mentalitățile colective.

Cuvinte-cheie: *propagandă sovietică, RSS Moldovenească, perioada postbelică, foametea din 1946-1947, discurs ideologic, documente de arhivă.*

PROPAGANDA AND SOCIAL REALITY IN THE MOLDAVIAN SSR, (1944-1947): A DOCUMENTARY ANALYSIS

This article examines the Soviet propaganda discourse in the Moldavian SSR during the immediate postwar years (1944 – 1947), based on archival sources preserved in the National Archives Agency. The study applies a thematic analysis grid to four representative documents: a local party committee report, a propaganda department report, the 1946 grain collection plan, and a republican-level activity report. The results highlight three main aspects: the uniformity of propaganda themes, the diversity of instruments used for ideological mobilization, and the structural contradiction between official discourse and social reality. While meetings and lectures promoted standardized ideological messages, economic plans disguised coercive policies, and statistical reports institutionalized propaganda as a bureaucratic practice. Propaganda was not a secondary phenomenon, but an essential mechanism of Soviet governance, aimed at legitimizing the regime, mobilizing resources, and shaping collective identities in postwar Soviet Moldova.

Keywords: *Soviet propaganda, Moldavian SSR, postwar period, famine of 1946-1947, ideological discourse, archival documents.*

Introducere

Propaganda sovietică a constituit unul dintre instrumentele centrale prin care regimul totalitar și-a consolidat controlul asupra societății, remodelând percepțiile publice și justificând transformările politice și economice impuse în întreg spațiul unional. Analiza acestor mecanisme istorice oferă un cadru necesar pentru a interpreta fenomenele politice contemporane.

În Europa de Est și Republica Moldova, evenimentele recente evidențiază relevanța studiului propagandei politice. În contextul tranzițiilor politice și economice din fostele state sovietice și a noilor provocări geopolitice, inclusiv influența unor state externe, înțelegerea modului în care propaganda a fost utilizată pentru a consolida regimuri autoritare și a controla populația rămâne de importanță majoră. Aceste lecții istorice sunt esențiale pentru a înțelege și a combate manipulările informaționale contemporane care pot influența democrațiile emergente și societățile post-comuniste.

Reinstaurarea administrației sovietice în RSS Moldovenească, în 1944, a asigurat înainte, de toate, revenirea la transformările profunde care aveau să definească primii ani postbelici ai republicii. Reconstrucția

postbelică, desfășurată în condițiile regimului totalitar, s-a sprijinit pe două direcții fundamentale: mobilizarea resurselor economice și mobilizarea ideologică a populației, așa cum evidențiază literatura recentă dedicată perioadei [1; 2]. Ambele au fost prezentate într-un discurs propagandistic coerent, menit să legitimeze autoritatea regimului și să mascheze dificultățile reale cu care se confrunta societatea.

Articolul urmărește identificarea temelor dominante ale propagandei, examinarea actorilor și instituțiilor implicate în difuzarea mesajelor, analiza mecanismelor politico-administrative ale implementării acestora și evidențierea contradicțiilor dintre discursul oficial și situația reală reflectată în documente.

În plan politic, conducerea RSS Moldovenești era subordonată direct autorităților de la Moscova, care dictau atât direcțiile de dezvoltare economică, cât și strategiile de formare a noii identități sovietice a populației locale. Organizațiile de partid de pe teren aveau rolul de a implementa aceste directive și de a raporta periodic realizările obținute. Documentele de arhivă păstrate din anii 1944-1947 arată că activitatea raională era intens supravegheată și strict orientată spre atingerea obiectivelor fixate de centru [3, f. 1-5].

Din punct de vedere economic, anii 1945-1947 au fost marcați de o criză profundă. Seceta din 1946, combinată cu distrugerile războiului și cu politica de colectare a resurselor agricole, a dus la foametea din 1946-1947. Istoriografia a demonstrat că foametea din 1946-1947 nu a fost doar efectul secetei ci, în principal, și al politicilor de rechiziții forțate, care au golit rezervele țăranilor și au transformat criza într-o catastrofă [4, p. 70; 5, p. 1-4].

Pe plan ideologic, autoritățile sovietice au desfășurat o amplă campanie de reeducare și au promovat o politică identitară distinctă, bazată pe conceptul de „limbă moldovenească" și pe îndepărtarea de România [6, p. 134]. Scopul nu era doar integrarea RSS Moldovenești în sistemul economic și politic al URSS, ci și transformarea mentalităților, eliminarea valorilor tradiționale și cultivarea unei identități sovietice. Propaganda a jucat un rol central în acest proces, desfășurându-se prin presă, școală, organizații de tineret și, mai ales, prin activitățile politico-educative organizate de comitetele raionale de partid [7, 240–270]. Raportul Comitetului Raional Cahul din ianuarie 1945 ilustrează modul în care propaganda încerca să prezinte regimul drept eliberator și să-și raporteze viața la *„marile realizări sovietice"* [3, f. 1-5]. În anii imediat următori propaganda va cuprinde toate straturile societății, punând un accent deosebit pe tineret și femei, considerate categorii decisive pentru construcția „omului nou sovietic".

Accentul identitar a reprezentat o particularitate a RSS Moldovenești, în timp ce în alte republici sovietice, precum statele baltice sovietizate sau regiunile vestice ale RSS Ucrainene și RSS Bieloruse, propaganda s-a axat mai ales pe legitimarea ocupației sovietice și pe integrarea forțată în sistemul unional [9; 10]. Cele două dimensiuni – economică și ideologică – se întrepătrundeau și se sprijineau reciproc. Politicile de colectare a pâinii, de exemplu, erau însoțite de un discurs propagandistic menit să le prezinte ca pe o „datorie socialistă" și ca pe un „act de solidaritate între republici" [11, f. 9a–12]. Chiar și documentele strict administrative (planuri, rapoarte, statistici) aveau un rol propagandistic, formulând obligațiile într-un limbaj ideologic.

Prin urmare, contextul postbelic din RSS Moldovenească este definit de suprapunerea dintre criza materială și ofensiva propagandistică. În timp ce populația suferea de lipsuri alimentare și condiții precare de viață, autoritățile produceau un discurs al succesului și al solidarității socialiste. Contradicția introduce analiza instrumentelor și canalelor prin care propaganda a fost vehiculată în spațiul public.

Istoriografia problemei

În ultimii ani, abordarea propagandei sovietice în RSS Moldovenească a evoluat prin apariția unor lucrări care analizează integrat politicile identitare, discursul ideologic și mecanismele de remodelare socială impuse de regim [1, p. 50–55; 12, p. 80–82; 13, 84–95]. Studiile dedicate construcției identitare au evidențiat modul în care propaganda a fost utilizată pentru a defini o identitate distinctă și pentru a legitima integrarea Basarabiei în structurile sovietice [1, p. 52–54]. Cercetările asupra politicilor lingvistice au scos în lumină dimensiunea lor explicit ideologică, demonstrând rolul instituțiilor educaționale în uniformizarea culturală și în consolidarea controlului asupra mediului intelectual [12; 13]. Analizele privind organizarea politico-administrativă din anii postbelici completează această perspectivă, arătând că propaganda funcționa ca element structural al guvernării și însoțea atât activitatea instituțiilor, cât și viața cotidiană [8, p. 143–145; 2, p. 25–30].

O direcție aparte a cercetării a vizat relația dintre propaganda oficială și mecanismele coercitive ale statului sovietic, reliefând interdependența dintre supraveghere, represiune și discursul ideologic [7, p. 210–230]. În același timp, lucrările dedicate reformelor culturale și transformărilor instituționale din primii ani postbelici au arătat că legitimitatea regimului era construită printr-un discurs al modernizării, care prezenta reorganizarea administrativă și mobilizarea economică drept procese inevitabile și superioare modelului precedent [14, p. 40–48; 15, p. 423–451].

Interpretările privind foametea din anii 1946–1947 au pus în evidență contradicția profundă dintre discursul oficial și realitatea socială. Literatura de specialitate a arătat că narațiunea propagandistică a minimalizat dimensiunea crizei și a accentuat retorica sacrificiului, în timp ce politicile de rechiziții au agravat dramatic situația populației rurale [4, p. 70–76; 16, p. 110–120]. Literaturii locale privind administrarea RSS Moldovenești în epoca stalinistă se datorează evidențierea amploarei transformărilor administrative și ideologice, precum și a funcționării aparatului propagandistic în contextul particular al republicii [14, p. 430–445; 16, p. 55–80].

Literatura de specialitate oferă un cadru solid pentru înțelegerea logicii generale a propagandei sovietice și a interdependenței sale cu identitatea, represiunea și transformările instituționale. Totuși, nivelul local, acolo unde directivele ideologice se concretizau în rapoarte, planuri și practici administrative, rămâne mai puțin explorat. Noi încercăm să acoperim, într-o anumită măsură, această lacună prin analiza unor documente raionale din perioada 1944–1947, evidențiind modul în care discursul oficial era produs, aplicat și raportat în RSS Moldovenească, precum și contradicțiile care apar între narațiunea propagandistică și realitatea socială reflectată în sursele arhivistice.

Metode și materiale aplicate

Analiza discursului propagandistic sovietic din RSS Moldovenească a necesitat atât utilizarea surselor de arhivă, cât și o abordare metodologică adecvată pentru a surprinde mecanismele ideologice ascunse în spatele unui limbaj aparent tehnic și neutru. În acest sens, am aplicat o grilă de analiză tematică, concepută pentru a evidenția criteriile recurente ale propagandei: tipul documentului (raport, plan, circulară administrativă), contextul istoric (situația politică, socială și economică), temele dominante (victorie, prietenia popoarelor, fericirea țăranului în colhoz, sacrificiul pentru patrie), actorii invocați (Armata Roșie, partidul, Stalin, populația muncitoare), publicul-țintă (țărani, femei, tineret, intelectuali), mecanismele de transmitere (mitinguri, prelegeri, planuri economice), limbajul utilizat (formule standardizate, clișee, etichete precum: „dușman de clasă”, „fascist”), impactul social (mobilizare, intimidare, acceptare formală) și contradicția dintre discurs și realitate [3, f. 1–5; 5, f. 1–4; 11, f. 9a–12; 17, f. 3–5]. Grila nu are un caracter mecanic, ci flexibil, permițând atât compararea documentelor, cât și evidențierea particularităților fiecărui caz [15, p. 50-55; 14, p. 80-82].

În cadrul cercetării au fost selectate patru documente de arhivă, care reflectă diferite dimensiuni ale propagandei sovietice: (1) Raportul Comitetului Raional de Partid Cahul (ianuarie 1945), privind activitatea politico-educativă [3, f. 1-5]; (2) Raportul Secției de Propagandă și Agitație a CC al PC(b)M (semestrul I 1945), axat pe prelegeri ideologice [5, f. 1-4]; (3) Planul de colectare a pâinii (1946), document economic cu formulări propagandistice [11, f. 9a]; (4) Rapoartele din 1946 – 1947 privind organizarea activităților de propagandă, care marchează trecerea de la mobilizări punctuale la planificarea sistematică [17, f. 3–5].

Selecția surselor s-a bazat pe trei criterii: diversitatea tipologică (rapoarte politico-educative, planuri economice, sinteze statistice), criteriul cronologic (anii 1945 – 1947, perioada de maximă intensitate a sovietizării și a foametei) și relevanța pentru analiza tematică (documente care combină formulări ideologice standardizate cu elemente concrete de mobilizare și control).

Aplicarea grilei de analiză asupra acestor documente arată că discursul propagandistic sovietic era omniprezent, indiferent de natura sursei; că temele recurente (eliberarea, victoria, colectivizarea, prietenia popoarelor) erau adaptate contextului local și publicului-țintă, iar limbajul avea o funcție dublă – de legitimare a regimului și de mascare a realităților dramatice. Contradicția dintre discurs și realitate se observă pregnant în planul de colectare a pâinii, unde „abundența socialistă” proclamată contrasta flagrant cu foametea din 1946-1947 [15, p. 54-55; 2, p. 70-72].

Temele și mecanismele propagandei sovietice reflectate în raportul Comitetului Raional Cahul (1945)

Raportul din 6 ianuarie 1945 are valoare informativă și constituie o oglindă a temelor și mecanismelor propagandistice prin care regimul sovietic își legitima prezența în Basarabia. Dincolo de enumerarea evenimentelor și a cifrelor, documentul transmite o concepție despre rolul partidului, despre identitatea colectivă dorită și despre modalitățile de control social [3, f. 1-5].

În primul rând, accentul cade pe temele ideologice recurente. Populația era familiarizată cu „mărețele victorii ale Armatei Roșii", cu „realizările Uniunii Sovietice sub conducerea tovarășului Stalin" și cu prevederile Constituției din 1936 [3, f. 2]. Aceste teme urmăreau ancorarea comunităților locale într-o narațiune oficială a legitimității regimului, unde loialitatea față de Moscova devenea fundamentul identității politice. Numărul mare de prelegeri și atenția acordată tineretului și femeilor scoate în evidență preocuparea propagandei sovietice privind remodelarea mentalităților și construirea unei noi identități colective prin intermediul educației și al controlului cultural [8, p. 76].

În al doilea rând, documentul relevă mecanismele de propagare a ideologiei. Pe lângă lectorii și agitatorii raionali, un rol important era atribuit cadrelor intelectuale din sate – „învățătorii, agronomii și medicii veterinari trebuie să participe activ la educația politică a maselor" [3, f. 3]. Extinderea rețelei urmărea penetrarea mai profundă a ideologiei în viața cotidiană a comunităților rurale.

În al treilea rând, raportul subliniază funcția de legitimare a statisticii. Enumerarea cifrelor exacte („63 de adunări", „18.000 de participanți") era menită să creeze impresia unei mobilizări masive și a unei eficiențe incontestabile, chiar dacă participarea era adesea formală [3, f. 4]. Cifrele deveneau instrumente propagandistice, nu simple indicatori statistici.

Un element esențial pentru înțelegerea raportului este contradicția dintre discurs și realitate, vizibilă prin comparația cu alte documente ale perioadei. Deși raportul insistă asupra „entuziasmului maselor" și a participării active la activități politico-educative [3, f. 3–4], alte surse administrative semnalează dificultăți cronice: „lipsa materialelor politice", „slaba pregătire ideologică a unor lectori", lipsuri economice și dezorganizare [3, f. 5]. Pe de altă parte, propaganda funcționa într-un mediu social fragil, în care „participarea maselor" invocată în rapoartele oficiale reprezenta un construct retoric, menit să demonstreze consolidarea accelerată a regimului [14, p. 142–143]. În acest sens, contradicția structurală dintre realitatea postbelică și discursul oficial devine un element central al lecturii critice.

În final, raportul recunoaște și deficiențele interne: „lipsa literaturii politice" și „slaba pregătire ideologică a unor lectori" [3, f. 5]. Această aparentă sinceritate nu diminua imaginea partidului, ci demonstra „vigilența" și capacitatea de perfecționare. Astfel, chiar și problemele erau convertite într-un element de consolidare a autorității. Prin temele propagate, mecanismele de transmitere, utilizarea statisticii și discrepanțele dintre retorică și situația reală, documentul ilustrează modul în care autoritățile se străduiau să legitimeze prezența regimului și să consolideze controlul asupra comunităților rurale.

Prelegerile ideologice ca instrument de sovietizare a mediului rural: județul Cahul, 1945

Un rol central în strategia de consolidare a regimului sovietic în RSS Moldovenească a revenit prelegerilor ideologice organizate sistematic în mediul rural. Raportul Secției de Propagandă și Agitație a CC al PC(b)M, întocmit pentru județul Cahul în prima jumătate a anului 1945, evidențiază amploarea fenomenului [5, f. 1-2]. În primele șase luni ale anului, aici au fost ținute „358 de prelegeri politice, la care au participat peste 25.000 de oameni" [17, f. 3]. Publicul-țintă era divers, dar accentul se punea pe țărani, femei și tineret, considerați cei mai receptivi la mesajul ideologic.

Tematica reflecta fidel liniile directoare stabilite de centru. Subiectele prioritare erau „eliberarea Basarabiei de sub jugul fascist-român", „rolul măreț al Armatei Roșii în înfrângerea Germaniei hitleriste", „Constituția stalinistă ca garanție a fericirii popoarelor sovietice" și „muncitorul sovietic – constructor al noii vieți" [5, f. 2]. Satul ocupa un loc central: colhozul era prezentat ca „unica formă de organizare capabilă să asigure fericirea țăranului", iar gospodăria individuală era stigmatizată drept „rămășiță a trecutului exploatator" [5, f. 3]. În acest mod, propaganda propunea o singură viziune asupra viitorului, în care colectivizarea apărea inevitabilă și dezirabilă.

Raportul subliniază și rolul femeii, și al tineretului. Femeia era prezentată ca fiind „egală în drepturi cu

bărbatul și chemată să participe activ la construcția socialistă”, iar tineretul constituia drept „avangardă a comunismului, pregătită să urmeze exemplul Komsomolului” [5, f. 3]. Aceste mesaje aveau o funcție dublă: mobilizau segmente sociale anterior neimplicate politic și proiectau imaginea unei societăți sovietice democratice și moderne. Din punct de vedere organizatoric, raportul menționează existența unor rețele de lectori permanenți: lectori județeni și raionali, cadre de partid, dar și „specialiști” cooptați pentru a explica teme tehnice sau sociale în cheie ideologică. Această structură arată că propaganda era planificată riguros, cu un calendar și un aparat birocratic destinat să-i asigure eficiența [15, p. 85-86].

Limbajul raportului este profund propagandistic. Regimul românesc interbelic este caracterizat drept „fascist” și „ocupație străină”, iar realitățile economice și sociale dinainte de 1940 sunt descrise ca „exploatare a țăranilor de către moșieri și capitaliști”[5, f. 4]. În opoziție, regimul sovietic apare drept „puterea care a eliberat poporul moldovenesc” și „a deschis calea spre progres și bunăstare” [5, f. 4]. Această schemă binară – demonizarea trecutului și idealizarea prezentului – constituia unul dintre mecanismele fundamentale ale propagandei sovietice. Prin conținutul și structura sa, raportul arată că prelegerile nu erau simple activități educative, ci parte a unei strategii de transformare socială. Ele urmăreau rescrierea memoriei colective, redefinirea reperelor culturale ale populației rurale și pregătirea terenului pentru politici viitoare, precum colectivizarea.

O caracteristică ce rezultă din analiza documentului este contradicția dintre discurs și realitate. Deși raportul afirmă participarea masivă și entuziasmul audienței, alte surse indică probleme structurale: lipsa materialelor politice, pregătirea insuficientă a lectorilor și dificultățile de mobilizare în satele recent afectate de război [5, f. 3–4; 15, p. 90–92]. Prelegerile proiectau un model idealizat al realității, menit să mascheze fragilitatea socială din satele postbelice.

Latura economică a propagandei: planul de colectare a pâinii în RSSM (1946)

La prima vedere, „Planul de colectare a pâinii din recolta anului 1946” [11, f. 9a-12] are un caracter strict tehnic, conținând tabele și cifre despre obligațiile de predare a pâinii pe raioane, orașe și instituții. Însă, analizat în contextul secetei severe din 1946 și al presiunilor unionale exercitate asupra RSS Moldovenești, planul dezvăluie un mecanism propagandistic complex, în care limbajul economic era utilizat pentru a legitima o politică de extragere forțată a resurselor. Documentul reflectă poziționarea RSS Moldovenești în cadrul sistemului economic centralizat sovietic și ilustrează modul în care planificarea economică era inseparabilă de ideologia oficială. Acesta nu era un instrument contabil, ci mai mult un mijloc de comunicare și control ideologic stabilind cote precise pentru județele republicii: 42.695 de tone pentru Bălți, 32.820 tone pentru Soroca, 12.210 tone pentru Cahul, 8.016 tone pentru Orhei ș.a. [11, f. 10]. O parte considerabilă din pâinea colectată era destinată direct instituțiilor unionale, precum Trustul moldovenesc al sovhozurilor sau Trustul sfeclei de zahăr al Ministerului Industriei Alimentare al URSS, ceea ce sublinia integrarea RSS Moldovenești în mecanismul economic centralizat al Moscovei [11, f. 9a].

Limbajul aparent neutru al documentului masca dimensiunea coercitivă, prezentând colectările drept „datorii socialiste” asumate „în interesul întregului stat sovietic” [11, f. 9a]. În realitate, colectările nu reprezentau un act voluntar, ci obligații impuse prin presiuni administrative și represive. Contradicția discurs–realitate devine evidentă atunci când documentul este confruntat cu datele despre foametea din 1946–1947. În timp ce planul prezintă „disciplină socialistă” și ordine administrativă, populația rurală resimțea acut efectele secetei și ale rechizițiilor. După cum demonstrează I.Șișcanu, foametea din anii 1946-1947 nu a fost rezultatul exclusiv al condițiilor naturale, ci, înainte de toate, al politicilor deliberate de rechiziționare, care au golit rezervele țăranilor și au transformat criza agricolă într-o catastrofă umanitară [18, p. 115-118]. Mortalitatea ridicată, estimată la 150.000 – 200.000 de victime, și rata scăzută a natalității se explică prin această politică economică, camuflată propagandistic la nivel discursiv prin limbaj tehnic și indicatori statistici. [18, p. 116].

Lectura comparată a studiilor istoriografice despre foamete și colectivizare arată cum limbajul planificării centralizate a funcționat ca un discurs de legitimare. Dacă primul text documentează mecanismele foametei și hotărârile unional-republicane din 1945-1946, cel de-al doilea scoate în evidență cadrul instituțional și practicile administrative care au făcut posibilă „coborârea” planului până la

nivel de gospodărie individuală [4, p. 57-60]. Luate împreună, aceste acțiuni demonstrează că planurile economice nu erau simple instrumente de administrare, ci și mijloace de propagandă prin care extragerea forțată de resurse era prezentată drept dovadă de loialitate și responsabilitate socialistă.

Anul 1946 reprezintă momentul critic. Deși seceta compromisese recoltele, Moscova a impus RSS Moldovenești o cotă de 10.059 milioane de puduri (≈161 mii de tone) [11, f. 10]. Hotărârea CC al PC(b) al URSS și a Consiliului de Miniștri din 26 iulie 1946 cerea „îndeplinirea exactă și onorabilă" a planului, responsabilitatea fiind atribuită lui N. Coval, N. Salogor și împuternicitului A. Sâci. Totuși, discursul oficial rămânea impersonal, ascunzând constrângerea în spatele formulei abstracte a „planului unional" [2, p. 112-113]. În același timp, invocarea „condițiilor meteorologice nefavorabile" din alte regiuni era folosită ca justificare pentru menținerea sarcinilor în Moldova, fără a recunoaște gravitatea crizei locale.

Planul de colectare a pâinii din 1946 ilustrează perfect această disjuncție dintre realitate și discurs. Tabelele cu „Obligație totală / Plata în natură" pe raioane și instituții unionale (de ex. Trustul sovhozurilor, Trustul sfeclei de zahăr, Ministerul Industriei Cărnii și Laptelui) reflectă etapa de implementare la nivel micro [11, f. 9a-12]. Prin prezentarea „neutră" și ordonată a cifrelor, documentul transmitea imaginea unei economii planificate eficiente, în timp ce populația suferea de lipsuri cronice. Analiza acestui document arată că planificarea economică era inseparabilă de propagandă. Prin transformarea obligațiilor coercitive în „datorii patriotice", autoritățile au legitimat extragerea resurselor în pofida dezastrului social. Astfel, Planul de colectare a pâinii din 1946 demonstrează modul în care discursul ideologic a fost folosit pentru a justifica politici economice represive, consolidând monopolul statului asupra resurselor și vieții cotidiene.

Dimensiunea organizatorică a propagandei: raportul de activitate din RSSM (1946 – 1947)

Raportul de activitate propagandistică din anii 1946-1947 oferă o imagine asupra trecerii propagandei sovietice din RSS Moldovenească de la mobilizarea punctuală, prin mitinguri și prelegeri, către o formă sistematică, monitorizată prin mecanisme statistice. Spre deosebire de rapoartele raionale sau de planurile economice, acest document reflectă organizarea propagandei la nivel republican, ceea ce îi conferă o valoare distinctă [17, f. 3-5]. Un element central îl constituie rolul lectorilor trimiși de către conducerea centrală, responsabili pentru uniformitatea mesajului și respectarea strictă a tematicii ideologice. Rapoartele de activitate includeau cifre detaliate despre numărul de prelegeri, categoriile de populație vizate și nivelul de participare. Astfel, lectorii susțineau expuneri despre „victoriile socialismului" și „prietenia popoarelor sovietice", teme recurente menite să legitimeze regimul și să întărească solidaritatea între republicile URSS [17, f. 3].

Un aspect semnificativ al documentului este introducerea instrumentelor statistice de monitorizare. Nu era suficient ca activitățile să fie desfășurate, trebuia raportat numărul exact de participanți, frecvența prelegerilor și gradul de acoperire a teritoriului. Preocuparea excesivă pentru latura formală a propagandei arată că difuzarea mesajului ideologic era tratată de autoritățile de partid nu doar ca un act de mobilizare, ci și ca o obligație administrativă, verificabilă și cuantificabilă [14, p. 97-99].

Temele dominante ale raportului, precum „victoriile socialismului", „prietenia popoarelor sovietice" sau „rolul conducător al partidului" [17, f. 3], sunt prezentate într-o manieră unitară și insistentă. Concentrarea tematică urmărea reafirmarea coeziunii politice într-un moment în care regimul trebuia să gestioneze consecințele foametei. În plan analitic mai larg, raportul se înscrie într-un repertoriu ideologic consacrat documentelor centrale, menit să proiecteze imaginea unui front socialist compact. Această strategie evidențiază complementaritatea dintre propaganda ideologică și politicile administrative în perioada postbelică [11, p. 116; 2, p. 209–212].

Analizat în contextul mai larg al anilor 1946-1947, documentul relevă prezența propagandei în toate straturile societății și toate domeniile vieții cotidiene. Totodată, el scoate în evidență tensiunea dintre discurs și realitate reflectată în contrastul dintre limbajul triumfalist al raportului și realitatea foametei și a penuriei economice, în condițiile în care planificarea economică și propaganda ideologică s-au dovedit inseparabile în producerea catastrofei sociale din anii postbelici [18, p. 116; 2, p. 210-212].

Raportul din 1946-1947 arată că propaganda sovietică în RSS Moldovenească nu mai era o acțiune de

mobilizare sporadică, ci devenise un proces planificat și riguros monitorizat. Această dimensiune organizatorică completează tabloul economic și politico-educativ evidențiat în documentele anterioare, punând în lumină instituționalizarea și centralizarea propagandei. Nu mai este vorba doar de inițiative locale, ci de o strategie coordonată la nivel republican, care demonstrează standardizarea discursului și transformarea propagandei într-un mecanism structural al regimului [16, p. 240].

Analiza celor patru documente menționate mai sus scoate în evidență și faptul că propaganda sovietică în RSS Moldovenească acționa simultan pe trei planuri principale: politic-educativ, economic și organizatoric, astfel contribuind la consolidarea regimului. Pentru a sintetiza aceste observații și a compara dimensiunile propagandei, este utilă aplicarea grilei de analiză tematică, în calitate de instrument metodologic care permite evidențierea elementelor comune, dar și a particularităților fiecărui document. Această grilă a fost construită pe baza criteriilor recurente în literatura de specialitate. Criteriile includ tipul documentului, contextul istoric al elaborării, temele propagandistice dominante, actorii invocați, publicul-țintă, mecanismele de transmitere, limbajul propagandistic, impactul social și contradicția dintre discurs și realitate.

Aplicarea ei asupra documentelor analizate: raportul Comitetului Raional Cahul (ianuarie 1945), raportul Secției de Propagandă și Agitație a CC al PC(b)M (semestrul I 1945), planul de colectare a pâinii (1946) și raportul de organizare a propagandei (1946–1947) – scoate în evidență unitatea de fond a propagandei sovietice, precum și adaptabilitatea ei la diverse contexte. Mitingurile și prelegerile vizau consolidarea identitară și politică a populației. Planul de colectare a pâinii, la rândul său, camufla politici economice coercitive sub retorica datoriei socialiste, iar rapoartele de activitate instituționalizau propaganda ca proces sistematic, cuantificabil și verificabil. Deși derivau din contexte administrative diferite și vizau obiective imediate distincte, toate documentele exprimă o unitate de fond specifică propagandei sovietice postbelice: standardizarea discursului, uniformitatea temelor și utilizarea unor formule ideologice constante. [12] Pentru a vizualiza aceste observații, tabelul de mai jos sintetizează rezultatele obținute prin aplicarea grilei de analiză tematică asupra celor patru documente:

Tabelul nr. 1. Grila de analiză tematică

Criteriu	Raport Cahul (ian. 1945)	Raport Propagandă (sem. I, 1945)	Plan colectare pâine (1946)	Raport organizare propagandă (1946 – 1947)
Tip document	Raport politico-educativ, intern de partid	Raport de propagandă centralizat	Plan economic-administrativ	Raport organizatoric cu date statistice
Context istoric	Reinstaurarea regimului după război	Consolidarea propagandei rurale	Seceta și foametea	Extinderea propagandei, monitorizarea sistematică
Temele dominante	Victoriile Armatei Roșii, prietenia popoarelor	Demonizarea României, colectivizarea, rolul femeii	„Datoria socialistă”, solidaritatea, sacrificiul	„Prietenia popoarelor”, legitimitatea partidului, sacrificiul patriotic
Temele dominante	Victoriile Armatei Roșii, prietenia popoarelor	Demonizarea României, colectivizarea, rolul femeii	„Datoria socialistă”, solidaritatea, sacrificiul	„Prietenia popoarelor”, legitimitatea partidului, sacrificiul patriotic
Actori invocați	Lectorii raionali, agitatorii de colhoz	Lectorii județeni și intelectualii	Țăranii și colhoznicii	Lectorii trimiși de conducerea CC al PC(b)M
Public-țintă	Populația rurală	Țăranii, femeile, tineretul	Administrații raionale și gospodării	Comunitățile rurale, diverse segmente sociale

Mecanisme	Mitinguri, adunări	Prelegeri, campanii tematice	Directive administrative	Adunări locale, materiale tipărite, raportare statistică
Limbaj	„Educația maselor”, „îndeplinirea sarcinilor”	„Fericirea țăranului în colhoz”	„Datorie socialistă”	„Sacrificiul patriotic”, „victoria socialistă”
Impact social	Participare formală, presiuni	Pregătirea colectivizării	Foamete și constrângeri	Control ideologic prin monitorizare
Contradicție discurs - realitate	„Entuziasm” vs. constrângere	„Fericirea colhozului” vs. rezistență țărănească	„Ordine planificată” vs. foamete	„Solidaritate” vs. lipsuri și coerciție

Aplicarea grilei confirmă că propaganda sovietică a funcționat ca un mecanism complex, integrând planificarea economică, activitatea educativă și controlul organizatoric într-un discurs menit să justifice dominația politică și să mascheze contradicțiile regimului. Analiza documentelor de arhivă scoate în evidență câteva direcții esențiale privind natura și funcționarea propagandei sovietice în RSS Moldovenească. În primul rând, se remarcă unitatea discursului: indiferent de tipul documentului – raport politico-educativ, plan economic sau sinteză statistică – vocabularul și temele erau standardizate. Formule precum: „victoriile Armatei Roșii”, „fericirea în colhoz”, „rolul conducător al partidului” sau „prietenia popoarelor” apar constant, confirmând centralizarea propagandei la Moscova și obiectivul de a crea un cadru mental comun, în care toate aspectele vieții erau reinterpretate prin prisma ideologiei oficiale [3, f. 1–5; 5, f. 1–4; 11, f. 9a–12; 17, f. 3–5].

În al doilea rând, se evidențiază diversitatea instrumentelor propagandistice. Temele comune erau adaptate contextului și publicului-țintă: mitingurile și prelegerile din 1945 vizau mobilizarea și entuziasmul colectiv, planul de colectare a pâinii din 1946 camufla politici economice coercitive prin limbajul datoriei socialiste, iar raportul din 1946 – 1947 ilustra trecerea la o propagandă birocratizată, monitorizată statistic. Această capacitate de adaptare arată cum regimul și-a ajustat strategiile de comunicare, menținând coerența ideologică.

Al treilea aspect îl constituie contradicția structurală dintre discurs și realitate. În timp ce documentele proclamau „entuziasmul maselor” și „fericirea colhozurilor”, populația rurală se confrunta cu foametea din 1946–1947, cu lipsuri materiale severe și cu represiuni administrative [3, f. 1–5]. Această discrepanță făcea parte din logica propagandistică: discursul oficial urmărea transformarea crizei într-o aparentă victorie socialistă, și consolidarea legitimității regimului.

Interpretările istoriografice întăresc aceste observații [18, p. 115–118; 2, p. 209–212; 14, p. 142; 8, p. 170]. Prin urmare, documentele de arhivă identificate și analizate de noi, nu doar confirmă aceste interpretări, ci oferă și o imagine concretă asupra modului în care propaganda funcționa la nivel local și republican.

Concluzii

Analiza documentelor de arhivă și a literaturii de specialitate demonstrează că în perioada 1944-1947 propaganda sovietică din RSS Moldovenească a reprezentat un mecanism fundamental al regimului, integrat în toate dimensiunile vieții politice, economice și sociale. Ea nu trebuie înțeleasă ca un fenomen secundar sau auxiliar, ci ca un instrument esențial prin care statul-partid legitima puterea, mobiliza resursele și modela mentalitățile colective. În plan politic și ideologic, propaganda a fost utilizată pentru a justifica reintegrarea teritoriului în cadrul URSS și pentru a crea o identitate distinctă, separată de România și orientată spre Moscova. Rapoartele de activitate de nivel local și republican confirmă că mitingurile, prelegerile și campaniile educative urmăreau construirea unei noi conștiințe colective, în care Armata Roșie și partidul comunist erau prezentați în calitate de eliberatori și garanți ai progresului.

În plan economic, propaganda a funcționat ca mijloc de legitimare a politicilor coercitive. Planurile de colectare a pâinii din 1946-1947 demonstrează cum un document aparent tehnic putea fi transformat într-un

instrument propagandistic, printr-un limbaj ce masca caracterul represiv al acțiunilor, având retorica „datoriei socialiste”. Foametea catastrofală din 1946-1947 a fost exclusă din discursul oficial, fiind înlocuită cu formule despre „disciplină” și „solidaritate socialistă”.

La nivel organizatoric, în documente se arata o trecere treptată de la mobilizările punctuale la o propagandă sistematică, planificată și monitorizată prin mecanisme statistice. Birocratizarea acțiunilor privind răspândirea ideologiei comuniste dovedește că autoritățile sovietice tratau difuzarea mesajului ideologic ca pe o obligație administrativă, verificabilă și cuantificabilă, ceea ce consolida caracterul omniprezent al propagandei.

Nu în ultimul rând, concluzia care se desprinde în rezultatul cercetării noastre este că propaganda sovietică în RSS Moldovenească a avut o dublă funcție: pe de o parte, de legitimare a regimului și de justificare a politicilor sale, iar pe de altă parte, rolul de mască ideologică menită să ascundă contradicțiile și crizele sociale. Prin uniformitatea tematică, diversitatea instrumentelor și contradicția structurală dintre discurs și realitate, propaganda devenise elementul indispensabil al guvernării sovietice și al procesului de sovietizare a Basarabiei în primii ani postbelici.

Referințe bibliografice:

1. NEGRU, E.; NEGRU, G. *Construcție și deconstrucție identitară în RSS Moldovenească (1940–1941, 1944–1989).* Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2023. 520 p.
2. CAȘU, I. *Dușmanul de clasă: Represiuni politice, violență și rezistență în RSS Moldovenească (1924–1956).* Iași: Polirom, 2014. 352 p.
3. ANA (Agenția Națională a Arhivelor), fond 51, inv. 7, d. 23, f. 1–5. Raportul Comitetului Raional de Partid Cahul, 6 ianuarie 1945.
4. ȘIȘCANU, I. Foametea din RSS Moldovenească în anii 1946 – 1947. Abordări polemice. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 1–2, 2007, p. 65–83.
5. ANA, fond 51, inv. 7, d. 47, f. 1–4. Raportul Secției de Propagandă și Agitație a CC al PC(b)M, semestrul I din 1945.
6. NEGRU, G. *Politica etnolingvistică în RSS Moldovenească*. Chișinău: Prut Internațional, 2000. 256 p.
7. PASAT, V. *RSS Moldovenească în epoca stalinistă (1940–1953).* Chișinău: Cartier, 2011. 640 p.
8. TAȘCĂ, M. *Securitatea și Puterea: Subordonarea politică a securității în RSS Moldovenească* (1944–1991). Chișinău: Arc, 2008. 340 p.
9. YEKELCHYK, S. *Ukraine: Birth of a Modern Nation.* Oxford: Oxford University Press, 2007. 272 p.
10. SNYDER, T. *Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin.* New York: Basic Books, 2010. 524 p.
11. ANA, fond 51, inv. 4, d. 12, f. 9a–12. Planul de colectare a pâinii, 1946.
12. ROTARU, L. *Politica lingvistică în învățământul superior din RSSM – element al ideologiei imperiale și instrument de inginerie națională.* Chișinău: Lexon, 2023. 268 p.
13. ROTARU, L. *Inginerie națională și socială în învățământul superior din RSS Moldovenească în învățământul superior din RSS Moldovenească.* Chișinău: Lexon-Prim, 2025. 945 p.
14. ȚÎCU, O. *Sovietizarea Basarabiei (1944 – 1950): Instituții, politici și societate*. Chișinău: Cartier, 2015. 368 p.
15. CUȘCO, A. *În căutarea identității: Construcția națională în Basarabia sovietică* (1940 – 1941, 1944 – 1950). Iași: Polirom, 2018. 420 p.
16. ȘIȘCANU, E. *Basarabia sub regimul bolșevic (1940–1952).* București: Semne, 1998. 240 p.
17. ANA, fond 51, inv. 10, d. 112, f. 3–5. Rapoartele din 1946 – 1947 privind organizarea activităților de propagandă.
18. ȘIȘCANU, I. „Foametea din RSS Moldovenească în anii 1946 – 1947.” În: *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 3–4, 2010, p. 112–116.

Date despre autor:

Daniela ȘEREMET, drd., Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova.
ORCID: 0000-0002-3860-1608
E-mail: daniela.seremet.v@gmail.com

Prezentat: 08.09.2025